

2005. ÉVI SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Nyilvántartási szám: OTKA TS 44650

Témavezető: Weiss János

A téma címe: Német idealizmus és romantika

A kutatás időtartama: 2003-2005

I. 2005-ben elvégzett szakmai munka (A) és elért eredmények ismertetése (B)

II. Teljes publikációs jegyzék

I. (A)

2005-re kitűzött feladatainkat a résztvevők önálló kutatómunkáján túl nyilvános műhelyszemináriumok keretében dolgoztuk fel. A program általános ütemezése az alábbi tekintetben módosult: A múlt évben az eredeti programtervben 2005-re tervezett „Hegel és Schelling küzdelme az 1800 körüli évek filozófiájával” c. téma feldolgozását, mint azt előző évi beszámolóinkban jeleztük, 2004-ben dolgoztuk fel. Célszerűbbnek látszott egyrészt ugyanis a Hegel és Schelling által közösen szerkesztett *Kritisches Journal der Philosophie* című folyóirat elemzését a populárfilozófia elemzésével összekötni, másrészt előnyösebbnek tűnt Schelling és Hölderlin filozófiai kísérleteinek vizsgálatát közvetlenül Fichte Jénában kifejtett alaptétel-filozófiájával összefüggésben tárgyalni. Ennek következtében 2005-ben került sor (1.) Fichte tudománytani koncepciója megszületési körülményeit és jénai fellépésével egy időben kifejtett korai tudománytanát feldolgozó téma tárgyalására. Majd ezt követően – a német romantika megszületésének körülményeit vizsgáló témakör szerves folytatásaként – (2.) Hölderlin, Novalis és Friedrich Schlegel abszolútum-fogalmának rekonstrukciójára, és az idealista előzmények – elsősorban Reinhold, Fichte, Schelling, Jacobi és Niethammer filozófiai koncepciójának – vizsgálatára.

(1)

A 2004/2005. tanév tavaszi szemeszterében tartott műhelyszeminárium, illetve az ennek alapján elkészített könyvfejezet címe: „Fichte alaptétel-filozófiája. A tudománytan születése”.

A *tiszta ész kritikáját* követő recepció fő törekvése az volt, hogy a mű népszerűsítése mellett felfejtse a kanti rendszer rejtett és igen nehezen érthető összefüggéseit. Elsősorban Reinhold látott neki nagy intenzitással e feladatnak. Fichtét lenyűgözte a kanti rendszer gondolatainak belső interferenciája és zártsága, ugyanakkor Reinhold vizsgálódásainak is élénk figyelmet szentelt. De rövidesen a kanti filozófia megszilárdítására irányuló reinholdi kísérleteket már maga is feltételekkel kezelte. Önálló koncepciója épp a reinholdi elementárfilozófia továbbgondolásának eredményeképp jött létre. Fichte a jénai kinevezését megelőző években komoly erőfeszítéseket tett, hogy új meglátásainak egységes, koncepcionális formát adjon. Tudománytana közvetlenül Jénába való áttelepülését megelőzően, a zürichi előadásokkal nagyrészt egy időben született.

A konkrét vizsgálat Fichte korai tudománytanára irányul, de jelentős figyelmet szentel az alaptétel-filozófia megszületésének körülményeire és a különféle kritikák hatásaként megmutatózó transzformációira is. Elsősorban – a közvetlen Kant inspirációkon túl – Reinhold, Schulze gondolatainak Fichte formálódó koncepciójával való összefüggéseit kellett feltárnunk. Ezt követően kerülhetett sor a korai tudománytan első, szisztematikus kifejtésének gondolati rekonstrukciójára. A konkrétan elemzett művek: Reinhold: A filozófiai tudás fundamentumáról, A filozófia mint szigorú tudomány lehetőségéről, Fichte: Minden

kinyilatkoztatás kritikája, Änesidemus-recenzió, Zürichi előadások, A tudománytan fogalmáról, A teljes tudománytan alapja.

A kutatás célja: a konstelláció-kutatás eredményeire támaszkodva az alaptétel-filozófia forrásfeltáró vizsgálata a kontextuális háttér felfejtésével.

(2.)

A 2005/2006. tanév őszi szemeszterében tartott műhelyszeminárium, illetve az ennek alapján elkészített könyvfejezet címe: „Az abszolútum fogalma a német idealizmusban és a romantikában”.

Az abszolútum fogalma, amely az 1790-es évek végén, az alaptétel-filozófia meghaladásával vált a német romantika kulcsproblémájává. Az 1790-es évek elején megjelenő alaptétel-filozófia képviselői szerint a filozófia bázisaként szolgáló alap tétel formában történő leírása a dedukció útján olyan kikezdehetetlen, biztos tudást eredményezne, amelyből minden más tudás és tudomány levezethető. Az alaptétel a tudományok rendszerének kánonaként jelenik meg. A koraromantikus iskola képviselői ezzel az alaptétel-filozófiával fordulnak szembe, amikor az abszolútum kutatását a gondolkodás számára elérhetetlen, alaptétel előtti fundamentum végtelesen megközelítésében állapítják meg.

A konkrét vizsgálat Hölderlin, Novalis és Friedrich Schlegel abszolútum-fogalmára irányul, az idealista előzmények (mindenekelőtt Reinhold, Fichte, Schelling, Jacobi, Niethammer filozófiai koncepciójának) figyelembevételével. Az abszolútum-fogalom a koraromantika elképzelését tükrözve mindhárom szerzőnél filozófiai-költői programként jelenik meg, amelynek részletes bemutatása a német koraromantika programadó írásainak elemzésével történik. A konkrétan elemzett művek: Hölderlin: Ítélet és lét; Thalia-fragmentum, Előszó a Hyperionhoz; Novalis: Virágor-töredékek; Friedrich Schlegel: Athenäum-töredékek.

A kutatás célja: a konstelláció-kutatás eredményeire támaszkodva az abszolútum-probléma forrásfeltáró vizsgálata a kontextuális háttér felfejtésével.

I. (B)

A 2004. és a 2005. évben a műhelyszemináriumok keretében megtárgyalt témák és az elvégzett önálló kutatások konkrét kidolgozásának eredményeként „Koncepciók és útelágazások a Kant utáni filozófiában” címen elkészítettük a csoport kutatásait összegző monográfiánkat. (Mellékeljük.) A fent említett fejezeteken túl („Fichte alaptétel-filozófiája. A tudománytan születése” – Hrubí Attila, „Az abszolútum fogalma a német idealizmusban és a romantikában” – Bartha Judit) az előző évben végzett kutatások eredményeire alapozva monográfiánkban a további két fejezet szerepel: „Reinhold küzdelme a populárfilozófiával” – Weiss János, és „A Kritisches Journal kritika-fogalma” – Kruzslíc Anita.

2005-ben hét publikációt készítettünk el, tevékenységünkkel összefüggésben további hat publikáció született. (I. Melléklet.)

2005-ben megjelent, Bartha Judit és Hrubí Attila szerkesztésében, a *Passim Filozófiai Folyóirat* tematikus száma, amelyben a 2004-es év műhelyszemináriumán elhangzott előadások kaptak helyet, illetve a szemináriumon résztvevő vendéghallgatók recenziói szerepelnek. (Mellékeljük.)

2005. április 15-én konferenciát rendezünk a Pécsi Művészetek Házában, „A romantika esztétikája” címen. A konferencia tematikus magját August Wilhelm Schlegel „Poesie” című tanulmánya képezte. A konferencia anyaga megjelent a Pro Philosophia Füzetek 2005. 44. számában. (Mellékeljük.)

2005-ben a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Tanszékén kutatócsoportunk az alábbi szemináriumokat tartotta:

„A romantika esztétikája” (2004/2005. tavasz) – Weiss János

„Reinhold, Briefe über die kantischen Philosophie – Szövegfordító szeminárium” (2004/2005. tavasz) – Weiss János

„Fichte alaptétel-filozófiája. A tudománytan születése” (2004/2005 tavasz) – Weiss János, Hrubí Attila

„A romantika zene értelmezése” (2005/2006. ősz) – Weiss János

„Az abszolútum fogalma a német idealizmusban és a romantikában” (2005/2006. ősz) – Bartha Judit, Weiss János

„Fichte és Schelling korai írásainak olvasása és értelmezése” (2005/2006. ősz) – Kruzslíc Anita, Hrubí Attila

Pécs, 2006. február. 27.

A témavezető aláírása

I. Melléklet

A kutatócsoport 2005-ös publikációs jegyzéke:

Weiss János

1. „A poézis magyarázatai és a művészetkritika lehetősége”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 15-25. o.
2. „Megnyitó”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 11-14. o.
3. „Válogatás az Erhard-kör levelezéséből”, MFSz, 2005. 1-2. (Megjelenés alatt.)
4. „Erhard Filozófiai Programja”, MFSz, 2005. 1-2. (Megjelenés alatt.)

Bartha Judit

5. „A progresszív transzcendentálpoezis ideája”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 37-45. o.

Kruzslicz Anita

6. „Az »emberiség génusza«”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 115-121. o.

Hrubi Attila

7. „Gondolatok a poézisről, érzelemről, romantikáról”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 105-113. o.

A csoport tevékenységével összefüggő publikációk:

1. Bacsó Béla, „Tematikus széljegyzetek A. W. Schlegel »A poézis« című írásához”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 27-35. o.
2. Gurka Dezső, „A természet és a poézis fogalmának közös vonásai Schelling jénai korszakában”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 47-57. o.
3. Hammer Erika, „Sötétség – poézis – metafora”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 59-69. o.
4. Horváth Péter, „Romantikus poézis és új mitológia”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 71-103. o.
5. Zsávolya Zoltán, „Kritika, »irodalmi esztétika«, művészetbölcselet, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 123-143. o.
6. August Wilhelm Schlegel, „A poézis”, Pro Philosophia Füzetek, 2005. 44. 3-9. o. A fordítás Weiss János fordítói szemináriumán készült.

II.

A kutatócsoport teljes publikációs jegyzéke:

Weiss János

1. „J. G. Fichte és K. L. Reinhold levelezése” – fordítás és előszó, in *MFSZ*, 48. 2004. 1-2. 27-295. o.
2. „J. G. Fichte, Zürichi előadások a tudománytan fogalmáról” – fordítás, in *MFSZ*, 49. 2004. 3. 323-349. o.
3. „Adalékok a tudománytan születéséhez”, – tanulmány, in *MFSZ*, 49. 2003. 1-2. 351-369. o.
4. „Dilemmák a romantika fogalmában” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 1-22. o.
5. „A poézis magyarázatai és a művészetkritika lehetősége”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 15-25. o.
6. „Megnyitó”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 11-14. o.
7. „Válogatás az Erhard-kör levelezéséből”, *MFSZ*, 2005. 1-2. (Megjelenés alatt.)
8. „Erhard Filozófiai Programja”, *MFSZ*, 2005. 1-2. (Megjelenés alatt.)

Bartha Judit

9. „A »kísérteties«. E. T. A. Hoffmann anti-esztétikája – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 35-51. o.
10. „A romantikus művész egzisztenciája (Kierkegaard és E. T. A. Hoffmann)” – tanulmány, Jelenkor, (Megjelenés alatt).
11. „A progresszív transzcendentálpoezis ideája”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 37-45. o.

Kruzslicz Anita

12. „A vallás eredetének kérdése Schleiermacher *A vallásról* című művében” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 92-104. o.
13. „Az »emberiség génusza«”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 115-121. o.

Hrubi Attila

14. „Wilhelm Heinrich Wackenroder–Ludwig Tieck, *Herzensergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders*” – recenzió, in *Passim*, VII. 2005. 1. 132-139. o.
15. „Gondolatok a poézisről, érzelemről, romantikáról”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 105-113. o.

A kutatócsoport munkájával összefüggésben megjelenő publikációk teljes jegyzéke:

1. András Ferenc, „Karl Ameriks, *German Idealismus*” – recenzió, in *Passim*, VII. 2005. 1. 124-128. o.
2. August Wilhelm Schlegel, „A poézis”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 3-9. o. A fordítás Weiss János fordítói szemináriumán készült.
3. Bacsó Béla, „A természet mégiscsak egy” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 23-34. o.
4. Bacsó Béla, „Tematikus széljegyzetek A. W. Schlegel »A poézis« című írásához”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 27-35. o.
5. Christoph Michel, „A romantika visszfénye (E. T. A. Hoffmann, »Az ördög bájitala« című művében)” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 52-66. o.
6. Gurka Dezső, „Schelling konstrukciófogalma” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 67-91. o.

7. Gurka Dezső, „A természet és a poézis fogalmának közös vonásai Schelling jénai korszakában”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 47-57. o.
8. Hammer Erika, „Sötétség – poézis – metafora”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 59-69. o.
9. Horváth Péter, „F. Schleiermacher, *A vallásról. Beszéd a vallást megvető művelt közönséghez*” – recenzió, in *Passim*, VII. 2005. 1. 140-144. o.
10. Horváth Péter, „Romantikus poézis és új mitológia”, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 71-103. o.
11. Szolcsányi Tibor, „Az univerzum szemlélete: egy romantikus érzékelés-elmélet rekonstrukciója” – tanulmány, in *Passim*, VII. 2005. 1. 105-124. o.
12. Tanító Zsófia, „J. G. Fichte és K. L. Reinhold levelezése” – recenzió, in *Passim*, VII. 2005. 1. 128-132. o.
13. Zsávolya Zoltán, „Kritika, »irodalmi esztétika«, művészetbölcselet, *Pro Philosophia Füzetek*, 2005. 44. 123-143. o.